

תוכן העניינים

ט	תודות
1	הקדמה
7	פרק ראשון: הכנת חוות הדעת
7	מבוא
	8 המומחה
	10 נתונים מקדימים לבדיקה
	11 תהליך הבדיקה
	13 מקורות ההפניה לבדיקה
15	הבדיקה: תהליכים מקדמיים
	15 הקשר עם ההורים
	16 חומר הרקע
	17 שיחת פתיחה עם ההורים
18	בדיקת בני המשפחה
	18 הורים
	20 ילדים
	24 אינטראקציה
30	הבדיקה: עיבוד הממצאים
	30 דיון ביניים
	32 סיכום הבדיקה
	33 משוב
35	פרק שני: כתיבה של חוות דעת
35	מבוא
36	מבנה חוות הדעת
	36 פרטים אישיים ורקע מקצועי של הבודק
	36 מבקש חוות הדעת

- השאלות שהוצגו 36
- חומר הרקע 36
- רשימת הפגישות שנערכו 37
- הרקע לבדיקה 37
- תיאור יחידני של הנבדקים 37
- בדיקות אינטראקציה 39
- דיון 39
- סיכום 41
- מסקנות והמלצות 41
- הצהרת עדות וחתימה 42
- קריאה חוזרת 43

45 פרק שלישי: עדות המומחה בבית משפט

45 מבוא

46 הכנה לעדות

46 המסגרות המשפטיות

48 הכרת החוק

49 הכנות אחרונות

51 העדות

55 סיכום

56 פרק רביעי: דילמות

56 החווה

63 סוגיות נוספות

66 פרק חמישי: היבטים משפטיים - עו"ד יפעת שרון־הדס

66 מבוא

66 בתי המשפט

66 בית המשפט לענייני משפחה

68 בית המשפט לנוער

69 בתי הדין הדתיים

69 בתי הדין הרבניים

71 ההליך המשפטי

71 קטינים כצד להליך

72 היועץ המשפטי לממשלה כצד להליך

- 73 מינוי מומחים
- תקנות כלליות לעניין מינוי מומחים 73
- 74 חוות דעת של מומחה בבית המשפט לענייני משפחה
- משקלה של חוות דעת מומחה 74
- 75 ערכי יסוד בשיטת המשפט ומגמות בפסיקה
- 78 החקיקה: חוקים שעניינם דיני ילדים
- 80 שלושת החוקים העיקריים
- הקדמה 80
- יישום החוקים ושילובם 81
- 81 עילות התביעה (ההתערבות) בשלושת החוקים
- עילות ההתערבות בחוק הנוער 82
- עילות ההתערבות בחוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות 83
- עילות ההתערבות בחוק האימוץ 85
- 87 דרכי ההתערבות בשלושת החוקים
- דרכי ההתערבות לפי חוק הנוער 87
- דרכי ההתערבות לפי חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות 89
- הכרעה במחלוקת הורית ומתן הוראות 89
- 90 מינוי אפטרופוס נוסף או חליף לפי סעיפים 27-29 ו-33א (1) ו-(2) לחוק
- סעיף 27 לחוק הכשרות: שלילת האפטרופסות או הגבלתה 90
- סעיף 28 לחוק הכשרות: אפטרופוס נוסף על ההורה 90
- סעיף 29 לחוק הכשרות: הורה שאפטרופסותו הוגבלה 91
- סעיף 33א (1) ו-(2): אימתי יתמנה אפטרופוס 91
- התערבות טיפולית מצומצמת 92
- העברת משמורת בחוק הכשרות והוצאה ממשמורת בחוק הנוער 93
- 94 דרכי ההתערבות לפי חוק האימוץ
- אימוץ ילד על דרך העברתו מהמשפחה הטבעית למשפחה מאמצת 94
- אי־מתן צו אימוץ ומתן צו אפטרופסות 95
- דחיית התביעה לאימוץ 96
- השהיית הליכי אימוץ 96
- סעד חירום 96
- מינוי אפטרופוס בשלבי האימוץ 97
- מינוי אפטרופוס נוסף על מתן צו אימוץ 97
- מינוי אפטרופוס נוסף אחרי מתן צו האימוץ 97
- אי־מציאת משפחה מאמצת לילד שהוכרז בר אימוץ 98
- כישלון האימוץ 98

החלטה להזמנת חוות דעת מומחה בתיק משמורת 99
 החלטה להזמנת חוות דעת מומחה בדבר מסוגלות הורית בתיקי אימוץ, נוער
 ואפורופסות 104

- 110 פרק שישי: שירותי רווחה - עפרית לוי, עוברת סוציאלית קלינית
- 110 מבנה המחלקה לשירותים חברתיים
- 111 פנייה למחלקה לשירותים חברתיים
- 112 שירותים שהמחלקה מעניקה לילדים
- סומכת 112
- חונך 112
- מועדונית משפחתית 112
- מעון רב-תכליתי 112
- 113 ועדת תכנון, טיפול והערכה (לשעבר: ועדת החלטה)
- 114 פנייה לפקיד סעד לסדרי דין
- 115 פנייה לפקיד סעד לחוק האימוץ
- 115 טיפול בילדים שהוריהם מוותרים עליהם
- 116 יחידות סיוע שליד בית המשפט לענייני משפחה
- 118 פרק שביעי: תיאורי מקרים לדוגמה
- 118 גירושין
- מקרה ראשון 118
- מקרה שני 124
- 128 תיק אימוץ
- 138 אחרית דבר
- 140 רשימת המקורות
- 144 המחברים
- 146 מפתח

הקדמה

חוות דעת מומחה היא מושג כבד, מפחיד ומרתיע. הן האדם האמור להיבדק לצורך חוות דעת והן המומחה העורך אותה מודעים להשלכות שיש לה על חייו של הנבדק ומכירים בכובד האחריות המוטלת על המומחה.¹ המושג טומן בחובו את האחריות בחייוי הדעה, את מצבור הידע המקצועי בתחום ואת המומחיות הנדרשת לביצוע המשימה. תעודת המומחה של עורך חוות הדעת, המיומנות האישית שלו, המוניטין שלו ושל מקצועו - כל אלה מונחים על כתפיו מרגע שניאות לקבל על עצמו את המינוי ולערוך חוות דעת. בחוות דעתו הוא גם קובע גורלות. אמנם אין הוא הפוסק, אך להמלצותיו משקל רב בקביעה הסופית. כשחוות הדעת נידונה בתחום דיני המשפחה, שם נקבעים גורלם של ילדים, אושרם של אנשים ולעתים אף שלילת זכויות הוריות, הולך משקל זה ומתעצם.

חוות דעת, מעצם הגדרתה, היא מסמך משפטי המוגש לבית המשפט. היא משמשת ראייה וכפופה לחוק ולדיני הראיות. המומחה הוא עד, וניתן לחקור אותו על עדותו זו. כל המונחים האלה - 'חוות דעת מומחה', 'ראייה', 'חקירה נגדית' וכדומה - זרים לאנשי בריאות הנפש בכלל ולמטפלים בפרט. אמנם הבדיקה המתבצעת לצורך הגשתה של חוות דעת נעזרת בכלים ובשפה המוכרים לאנשי בריאות הנפש, אך המסגרת לבדיקה והשימוש שייעשה בה הם מתחום אחר, תחום המשפט. על המומחה להכיר את התחום האחר, את חוקיו, נהליו ואפיוניו. עליו לדעת כי בית המשפט יקשיב להסבריו, אך בסופו של דבר בית המשפט הוא הקובע. המגרש הוא של בית המשפט, ואיש מקצוע הבוחר להיכנס אליו חייב ללמוד את חוקי המשחק, תנאי המגרש והנפשות הפועלות בו. בית המשפט הוא שהזמין אותו, ובאותה מידה גם יכול להוציאו משם.

רובנו נחשפים לראשונה לחוות דעת מומחה דרך סדרות טלוויזיה. חלקן מעצימות את מעמדו של המומחה ואת הערך הרב של מסקנותיו, אך רובן מתמקדות בחקירה הנגדית, בעמידתו של העד המומחה על דוכן העדים מול עורך דין עויז, בהשפלות שלעתים הן מנת חלקו. אין בחשיפה זו כדי לעורר חשק ורצון להיכנס לתחום הקשה הזה. גם בקרב הציבור הרחב, בין שכנינו וידידינו,

1 המונח 'חוות דעת מומחה' הוא מונח שגור. השימוש במונחים שונים לאורך הספר הוא בלשון זכר או בלשון נקבה, ובכל מקרה הכוונה לשני המינים.

איש מקצוע המוכן לעסוק במתן חוות דעת נתפס לעתים כחרב להשכיר, כמי שמשתמש במקצועו הטהור על מנת לקבל פרס, להרוויח, לשרת אינטרסים זרים. עיסוק זה יכול לעורר אצלנו, כמומחים, הרגשות אומניפוטנטיות – תחושה של 'כול יכול', פנטזיות של הצלה וכעס עצום על כל המערך המשפטי, שאינו מבין את שפתנו ואת כוונותינו. קשה לנו לקבל את מעמדנו כ'משרתיים של אחרים', כמי שרק משחקים במגרשו של הזולת. אין מדובר בעמדה שוויונית: המגרש הוא, כאמור, של מערכת המשפט. ואולם, ניתן להגיע לשותפות פורייה ומספקת אם שני הצדדים מכירים במקומם היחסי, ביכולות ובמגבלות של כל צד ובמטרה המשותפת: בירור האמת, גם זו המקצועית, ללא דעות קדומות וללא משוא פנים.

מטרת הספר הזה היא להכיר את המגרש דרך עיניהם של אנשי בריאות הנפש, לאתר את הבעיות בכניסה אליו ולהציע דרכי התמודדות הולמות. המגרש המשפטי מרתק וחשוב, אך הוא רצוף מכשולים. בידי השופט כרטיסים אדומים וצהובים, והטיעון 'לא ידעתי', 'לא הכרתי' אינו תקף. ידוע לנו מניסיוננו האישי ששורש הבעיה נעוץ בעובדה שהבדיקה לצורך חוות דעת דומה במהותה לכל בדיקה אחרת, ומשתמשת בכלים מהתחום שלנו, תחום בריאות הנפש. תצפית קלינית, אבחונים למיניהם, איתור פתולוגיות, ראייה פרטנית ומערכתית, קביעת דיאגנוזה ופרוגנוזה – כל אלה מונחים מוכרים ופעולות מוכרות. אם הכול מוכר כל כך, מדוע אנו טוענים שהכול שונה כל כך? הסיבה היא שהמסגרת המשפטית משנה את משמעות המידע האבחוני ובעיקר את השימוש בו.

השוני מוצא ביטוי בנושאים הבאים:

- א. את חוות דעת מבקש גורם אחר. הוא שמגדיר את השאלות ואת נשוא הבדיקה.
- ב. הבדיקה אינה בהכרח פרי יזמתם או רצונם של הנבדקים. בידי בית המשפט הסמכות לכפות אותה עליהם.
- ג. הבדיקה אינה סודית ואינה כפופה לחוקי הסודיות הרפואית. שני הצדדים, הנבדקים והבודק גם יחד, אינם יכולים לטעון לסודיות.
- ד. תהליך הבדיקה ומסקנותיה חשופים לחקירה. לא רק הנבדקים חשופים אלא גם הבודקים.
- ה. חוות הדעת הכתובה חייבת לעמוד כראיה בזכות עצמה. המחשבות, ההרהורים או חומר הגלם שבידי הבודק אינם חלק ממנה. עבור בית המשפט, מה שלא נכלל בחוות הדעת אינו קיים. זוהי סופיות שלא הורגלנו בה. האחריות חלה עלינו בנוגע לכל מילה שנכתבה כמו גם לכל מילה שלא נכתבה.
- ו. אין זה דוח המונח במגירה. אמנם מדובר בהמלצות בלבד, אך המלצות אלה ממלאות לעתים תפקיד מרכזי בקביעותיו של השופט.

חוות הדעת מטילות עלינו עומס כבד גם בתחום נוסף. אין מדובר רק במגרש זר בעל חוקים אחרים, אלא גם במסלול חד-כיווני שאין בו פנטזיות ועולם פנימי אלא תפקוד במציאות עכשווית והמלצות על פתרונות קונקרטיים. חוות הדעת נועדה להגיע להמלצות, לתת תשובות לשאלות שנשאלו. כל הטקסט הקודם להמלצות משמש רק הסבר, הנמקה ורקע להמלצות עצמן, שהן כאמור שורש העניין.

זוהי מסגרת שאיננו מורגלים בה. מטפל עובד על עצמו במשך שנים כדי לתפוס עמדה של מלווה ומקבל ולהימנע מהמלצות. הוא לומד שלא להביע דעה אישית גם אם היא מבוססת מבחינה מקצועית. והנה, בתחום הזה עליו לעשות שינוי פנימי נחרץ (undoing), להפוך על פיו תהליך ארוך, שלעיתים הפך טבע שני, ולהביע דעה העשויה לקבל תוקף חוקי. הוא משתמש באותם כלים המשמשים אותו בטיפול, אך למטרה שבתפיסת עולמו כמטפל הפכה אסורה. לעתים יש תחושה של בגידה, של הפרת צו האני העליון: כשאנו 'מנצלים' את יכולותינו המקצועיות לצורך קביעת גורלות, אנו בוגדים הן בנבדק והן בערכינו הפנימיים. קונפליקט זה מן הראוי שילווה אותנו לאורך כל הדרך. המלחמה הפנימית עוזרת שלא להתפתות לכוח הנתון בידינו אלא לשמר את הגבול הקובע שהכוח הוא בידי בתי המשפט, וה'כוח' היחיד שאנו רשאים להשתמש בו הוא כוח הידע והניסיון שלנו, כלומר מומחיותנו.

קושי נוסף היא חשיפתה של חוות הדעת בפני הנבדקים. המטפל אינו רגיל לנסח קביעות כה נחרצות או לחשוף אותן בפני הנבדק. לעתים קשה לנסח את הדברים כנדרש, בחריפות ובאופן חד-משמעי, וזאת כדי לא להכביד את הנבדקים ואת עצמנו; אלא שאז חוות הדעת מטושטשת ואינה משכנעת. במהלך החקירה בבית המשפט הבודק עומד מול הנבדקים ונאלץ לתאר בפרוטרוט ובצורה משכנעת פרטים קשים על אודותיהם. קשה לעמוד במצב זה, ולעתים היינו מעדיפים להגיש חוות דעת חסויה. ואולם, המערכת המשפטית מאפשרת זאת רק במקרה שעלול להיגרם בו נזק ממשי, ו'נזק' לרגישויות שלנו אינו מוגדר ככזה. אדם רשאי וזכאי לשמוע באופן ישיר את מלוא הטיעונים שיקבעו את גורלו. הקושי שלנו אינו נעוץ בהתנגדותנו לרעיון זה, העומד בבסיס המערכת המשפטית, אלא בהיותנו חלק ממערכת זו - חלק ממערכת ראיות שתקבע גורלות.

מעמדנו כלפי החוק אינו אומניפוטנטי. השופט הוא שמחליט, ועלינו להגיש לו, בצורה המבוססת והבהירה ביותר, חומר ראיות שעליו יבסס את החלטותיו. השופט אמון על קבלת החלטות אלו, ומקומנו מוגדר היטב. זהו איזון חיוני (checks and balances) בין תחום הרפואה ובריאות הנפש לבין המערכת המשפטית. אלא שאין בכך כדי לבטל את עוצמת הכוח הנתון בידינו. כוח

זה מרתיע, אך יש בו גם פיתוי רב. מרגע שהזדהינו עם נבדק כלשהו, מרגע שהתעורר בנו 'רצון עז' להביא לתוצאה מסוימת, יש סכנה שהמטרה תקדש את האמצעים: המומחה עשוי לשכוח שתפקידו לערוך חוות דעת, להגיש ראייה, וכי אינו שופט, זאת לא רק בהגדרות החיצוניות אלא גם בתפיסת עולמו הפנימית. גם אם יאמץ השופט את המלצות המומחה במלואן, פעם אחר פעם, עדיין יש חלוקה ברורה ביניהם. השופט אינו חותמת פורמלית על מסמך שכתבנו; הוא ומערכת המשפט כולה הנם בלם בפני הכוח שבידינו.

כוחנו נובע מהידע הנמצא ברשותנו, כמומחים, ולא בידי בית המשפט. ואולם, מומחיותנו מחייבת אותנו להגדרה ברורה של גבולות הידע הזה ובעיקר להצגה נכונה ואובייקטיבית של המידע. לאמתו של דבר, זהו הבסיס גם להצגת הידע למטופל לפני שהוא מקבל החלטה על טיפול (informed consent). הידע שלנו אינו נחלתם של המטופל או של השופט, ועלינו להציג בפניהם כדי שיוכלו לקבל החלטה שקולה. אסור לנו להשתמש בידע, או בצורת העברתו, כדי לכוון אותם לקבל החלטה הנראית לנו.

חוות הדעת בתחום הילדים מסתכנות בבעיה זו, כיוון שילדים והורים מעוררים אצלנו הזדהויות חזקות, רצון להגן, הכחשות מסיביות וחרדות שלנו. לעתים אנו מתבקשים להמליץ על טובת הילד, ואז המטרה המוצהרת היא טובתו של צד מסוים בדיון. הפיתוי 'לעשות הכול' לטובת הילד גדול. הוא עלול לגרום לנו להציג את החומר שבידינו בצורה שתטה את השופט לקבל את דעתנו. הרי נתבקשנו להביעה! אך בבקשה זו טמונה גם הסכנה. אל לנו 'לפרש' אותה כרצוננו ולהשתמש בה כתירוץ לכפות את דעתנו על אחרים. אמנם מתפקידו של בית המשפט להעריך, בין השאר, גם את העד המומחה, אך מומחה אחראי אינו יכול להעביר תפקיד זה לאחר. עליו לבקר את עצמו בכל שלב של חוות הדעת.

היכולת לבצע בדיקה עצמית זו - self monitoring - חיונית לכל מי שנותן חוות דעת. בדיקה עצמית היא מיומנות ספציפית שעוברי בריאות הנפש רוכשים לצורך עבודתם השוטפת, והיא נדרשת גם בתחום חוות הדעת. חוות דעת מאלצת אותנו להביע עמדות. לכאורה אלה הן עמדות מקצועיות בלבד, המאפשרות 'להתחבא' מאחורי האצטלה המקצועית, אך ברוב חוות הדעת טמון העימות עם עמדות חברתיות ואתיות שונות. האם אם עדיפה על פני אב בהליכי גירושין? האם אימוץ הוא דבר פסול במהותו? האם קשר דם הוא בעל ערך עליון? עלינו להכיר את עצמנו, ולעתים היכרות זו אינה נעימה. אנו עשויים לגלות בעצמנו נטיות, הבנות או דעות קדומות שהיינו מעדיפים לחזור ולהרחיק. אלא שכל הרחקה עלולה להטות את הכף בכיוון זה או אחר - של הזדהות או של מאמץ עילאי להראות שאיננו מזדהים - ולטשטש את

העניין עצמו. גם כאן המיומנות שאיש במקצועות הטיפול הנפשי רוכש בהכרת עצמו ובזיהוי רגשותיו ודעותיו חיונית כדי להגיע להמלצות אובייקטיביות ככל האפשר.

מהו אפוא הדבר שבכל זאת מפתה, מאתגר ומספק בעיטוק במתן חוות דעת? מי שהתנסה במלאכה קשה זו מוצא שחושיו האבחנתיים והקליניים מתחדדים, ובתפקידו הטיפולי הוא ער יותר לבעיות של העברה נגדית (מונח מתחום הטיפול הדינמי המתייחס לרגשות וצרכים של המטפל). מתחדדות אצלו יכולת ההסתכלות ועמה גם היכולת להמתין, להימנע מפעולה, כדי לערוך הסתכלות שבה המטפל צופה יותר מאשר פעיל. עבודה זאת מציבה אתגר אינטלקטואלי ורגשי ומביאה לפיתוח מיומנויות המשרתות אותנו גם בתחומים אחרים. עם זאת אין בכך כדי לענות על השאלות הבסיסיות: באיזו זכות אנו מתערבים ישירות בחייהם של אנשים? מנין הביטחון בקביעותינו בנוגע לעתיד? מנין הרשות לחרוג מתחום המקצוע שהוכשרנו אליו ומנין הכוח לעבור ל'מגרש' האחר?

הצידוק החיצוני בא מהמערכת המשפטית עצמה. היא נקבעה בחברתנו כרשאית לקבוע גורלות, והיא הממונה על זכויות ילדים וטובתם. היא פונה אלינו כדי לקבל את חוות דעתנו המקצועית, בהסתמך על ידע ספציפי שאותו רכשנו ואשר איננו מצוי בידיה. כך הם גם פני הדברים כשאת חוות הדעת מבקשים שירותי הרווחה. הם קיבלו את הגיבוי לכך מהחברה שבה אנו חיים, ויש להם סמכויות חוקיות מגוונות. גם הם מבקשים את הידע הספציפי שלנו לשם השלמת הניסיון והידע שלהם. מבחינה זו אנו משרתים את התפיסה הבסיסית במדינת ישראל, הקובעת שהמדינה אחראית על הילדים החיים בה אם האפטרופוס הטבעי שלהם אינו ממלא את תפקידיו או חלק מהם. לדוגמה, אפילו בסוגיית הסדרי ראייה העולה במשפט גירושין ישלח בית המשפט לחוות דעת הורים, שלא הצליחו להגיע להחלטות בעצמם. אותם הורים אפשרו בכך למערכת המשפטית לחדור לפרטיותם, לשאול, לבדוק ולקבוע דברים שעד כה היו נתונים להחלטתם האישית בלבד. תפקידנו במגרש הזר מגן עלינו אפוא מפני קביעות אישיות שלנו ומשמש אמצעי לשמירת הזהירות, הצניעות והאובייקטיביות הדרושות.

הספר נועד להקנות ידע על תהליך חוות הדעת, על המגרש המשפטי ועל שירותי הרווחה, המלווים כמעט כל תיק שמומחה מעורב בו. הידע שלנו אמור לשרת את בית המשפט; הוא מאפשר פעולה שקולה ונכונה יותר. כך אנו רואים ספר זה: הקניית ידע, צורת מחשבה והיכרות עם התחום, שיאפשרו לאיש בריאות הנפש לפעול במקצועיות ובתבונה, ולא מתוך תחושת אומניפוטנטיות מחד גיסא והרגשת אינ-אונים מאידך גיסא.

מפתח

- האפוטרופוס הכללי 72
 וחוק האימוץ 98-97, 95, 86
 - הנוער 98, 69
 - שיווי זכויות האישה 78
 חוק הכשרות המשפטית
 והאפוטרופוסות 71, 70, 48
 'הע' 86, 85-83, 81, 78, 73, 72
 95, 94, 89, 88, 57-56, 54-53
 98, 97, 96
 צו אפוטרופוסות 96-95
 בדיקה ונבדקים 64, 12-11, 7, 2
 125, 65
 אכיפתה 2
 אנמנוזה, רקע ל- 125, 38, 37
 131
 בבית 134, 132, 32, 31, 30-28
 במסגרת צו חירום 62-61
 - חוק הנוער 88
 בקשות חדשות תוך כדי- 61
 דילמות המתעוררות בה 10-8
 המשכית 136
 השאלות שהבדיקה נערכת על
 פיהן 37, 13, 11, 10, 8, 2
 117, 61, 58, 42, 41, 39
 131, 130, 129-128
 השפעתה על הנבדק 27, 21, 1
 124, 62, 59, 57
 חוזרת, בירור נוסף 41, 31, 11
 אבחנה 86, 39-38, 35, 19, 15, 7
 אומנה, ראו ילד, הוצאתו מרשות
 הוריו
 אחריות, ראו ילד, אחריות המדינה;
 -, רגשי אחריות ומחויבות
 אימוץ 33, 31, 28, 27, 23, 15, 12
 70, 65, 62, 58, 50, 45, 41, 34
 137-128, 116-115
 בר-אימוץ 104, 98, 97, 95
 115, 108
 הורים מאמצים פוטנציאליים 97
 116, 115
 השירות למען הילד 113, 110
 136, 130, 116, 115
 חוק אימוץ ילדים 78, 72, 70
 115, 98-94, 92, 87-85, 81
 פתוח 108, 95
 צו אימוץ 98, 97, 95-94, 71
 ראו גם סעד, פקיד סעד לחוק
 האימוץ
 אמנות בינלאומיות 76, ראו
 גם אמנת האג; אמנת האומות
 המאוחדות בדבר זכויות הילד
 אמנת האג 73, 80-79, 114, ראו
 גם אמנות בינלאומיות
 אמנת האומות המאוחדות בדבר
 זכויות הילד 76, 72
 אפוטרופוסות 114, 81, 5
 אפוטרופוס לדין 83, 72, 57

- 133-130, 127, 125, 123, 120
139
- , בנפרד 27, 125, 120, 104,
128-127, 130, 131, 134, 135
-, בקשותיהם המיוחדות 14-
15, 29, 32
של ילדים 11-12, 14, 15-14,
20-23, 27, 30, 39, 60, 61, 62,
99-105, 108, 120-121, 122,
126-127, 131, 132
-, דגמי התנהגות 23-24
של כל הנוגעים בדבר 11
תהליך ה- 11-12
תיאורי הנבדקים 37-39, 44,
135
תיאורי מקרים לדוגמה 120-137
תנאים נאותים 10, 58-59
תצפית קלינית 2, 8, 17, 19-20,
25, 26, 29-30, 120, 121, 122,
125-126, 131
ראו גם חווה; חוות דעת; ילד,
טובתו כמטרת הבריקה; מבחנים;
מומחה, ועבודת הטיפול; מידע
בית דין; בית משפט, ראו משפט,
מסגרות, מערכות ושיטה
דילמות, ראו בדיקה, דילמות
המתעוררות בה
האמנה לזכויות הילד, ראו אמנת
האומות המאוחדות בדבר זכויות
הילד
הורות
גורמים בהערכתה 25-26
סבירה/תקינה/טובה' 7, 11, 18,
- 138, 122, 62, 50
חומר גלם של 2
חומר רקע ל- 12, 16-17, 31,
36-37, 39, 40, 42, 43, 44, 49,
102, 108, 119, 122, 124-125,
126, 127, 128, 129, 130, 131,
133
טיבה 12
כבסיס לחוות הדעת 40, 43
כוללת רק את הנחויץ לחוות
הדעת 12, 59, 102, 108, 121
כלי בדיקה ואבחון 18, 21-22
לעומת טיפול 3, 5, 9-10, 16,
41, 56, 57, 58, 59, 60-61, 64
לצורך אימוץ 87
מקורות הפניה ל- 13-15
משלימה 31
נתונים ותהליכים מקדמיים
לה 10-11, 15-18
סודיותה 2, 10, 16, 17, 20-21,
58, 120, 130
סיכומה 32-33, 135
עיבוד ממצאה 30-32
'זמן ילד' 139
חשיפת חוות הדעת בפני הנבדק 3
קשר הנבדקים עם המומחה לאחר
מתן חוות הדעת 62-63
של אינטראקציה 19-20, 24-30,
38, 39, 100, 105, 121,
125-126, 131, 132-133, 136
של בני המשפחה 7, 20, 30,
101, 102, 132, 134, 136
של הורים 7-8, 11-12, 13-20,
22, 30, 32, 38-39, 57, 58,
60-61, 62, 99-110, 116, 118,

- 95, 91, 85
טובת הילד וניגוד עניינים עם
ההורה 9, 57, 58, 61, 71-72,
134
טובתם וכבודם 58, 63
מסוגלות הורית לקויה 94
מעמדם, בבית המשפט 46
-, החוקי 71-72, 78, 83, 95
מפנים לבדיקה 13, 14-15
צו הגנה, צו מניעת הטרדה 88,
94
- השגחה 88, 96, 100
קשר עם- 9, 15-16
'שטיפת מוח' לילדים 22
שיחה עם- 17-18
תביעה משפטית בשם הילד 71
תהליך גירושין והיזק לילד 14
ראו גם בדיוק, של אינטראקציה,
של הורים, של ילדים, דגמי
התנהגות; הורים מאמצים
פוטנציאליים; הסדרי ראייה;
ילד, דמות ההורה, הוצאתו
מרשות הוריו
היועץ המשפטי לממשלה, ראו
משפט, מסגרות, מערכות ושיטה,
היועץ המשפטי לממשלה
הכרת החוק, ראו חוק
השלכות, הזדהות השלכתית 21,
32, ראו גם מומחה ותפקודו,
העברה
התערבות, ראו הורים, והתערבות בית
המשפט; טיפול והליך משפטי;
משפט, עילות התביעה
- 122, 121, 22, 19
הורים 57, 65
ואבחנה פסיכיאטרית 38-39
ואמנת האג 79, 114
ובית הדין הרבני 70-71
והכנת תסקיר סעד 71, 114
והסכמה מדעת של הילדים 57
והתערבות בית המשפט 78-80,
83-98
וחוות הדעת 43, 58
וחוק אמנת האג 79-80
- האימוץ 85-87, 94-98
- הכשרות המשפטית
והאפוסטרופסות 71, 72, 81,
83-85, 89-94
- הנוער 69, 72, 87-89, 93-94
- יסוד: כבוד האדם וחירותו 80-
81
וחוקי האימוץ והטיפול בחולי
נפש 72
וילדים בעלי צרכים מיוחדים 22
ויתור על ילד 115
ומטפל לעומת מומחה בודק 60-
61
ומשוב לחוות הדעת 33
ורשויות הרווחה וטיפול
במשפחה 8, 17, 82-83, 86,
87, 88, 111, 112, 113, 116,
129, 130, 131, 135
ותהליך הבדיקה 11, 13-14, 58
זיקת ההורה לילד, זכותו
המשפטית 42, 46, 76, 79,
81, 93, 95
זכויותיהם, חובותיהם וזכויות
הילד 77-78, 80, 81, 83, 84,

והעדר פתולוגיה בוטה של	זכותו
הנבדקים 124	
וסיכום הערכה קלינית, ורוח סיכום	חוות דעת 1, 70, 71, 130
טיפול 25	אי-גיבוש עמדה מוסכמת 31-32
ופרטים המתגלים בבדיקה 45,	בבית המשפט לענייני
58	משפחה 74
ורצון הילד 77	בדיקתה לקראת ההגשה 33
ותסקיר סעד 12, 13, 16, 50,	בידי מטפל של ההורה או של
115, 118, 119, 124, 136,	הילד 9-10, 60-61
119, 121, 123	ביסוסה 40
חומר גלם של 49-50	בקשות חדשות תוך כדי
ידע נדרש ל- 8	בדיקה 61
יישומה ותוצאותיה 138-139	הוראות וקריטריונים 81
יתרונותיה המקצועיים	החלטה להזמנת חוות דעת 104-
למומחה 5	110
כראיה משפטית וכעדות 1, 2,	הנחיות למומחה 99-103,
16, 35, 40, 42-43, 45, 74	108-110
לערכאות שונות 48-49	העברת חומר ממנה לכל גורם
מבנה 36-39	אחר 16, 33, 49, 64
מסקנות והמלצות 41-42, 102,	המזמין, מקור ההפנייה 11, 12,
117	13-16, 17, 36, 40, 73-74, 92,
משקלה ותפקידה בפסיקה 1,	104, 115, 117, 118, 124, 128,
2-3, 58, 74-75	130, 135
על חוות דעת 63	הכנתה 11
על ילד 4, 60, 61, 98	השאלה שהבדיקה נערכת על פיה,
על סמך מסמכים 63	בהירותה 8, 10, 13, 61
תיאורי מקרים לדוגמה 118-137	השאלות שהוצגו ושינויין 36,
תקנות להכנתה 73	37, 39, 41, 42, 45, 58, 61, 118
ראו גם בדיקה; חוזה; מומחה	השפעתה על הצדדים 43-44,
ותפקודו; מידע; עדות המומחה,	58, 124, 134, 138
הכנות אחרונות לה	-, משוב 33-34, 102, 127,
חוות דעת, כתיבתה 8, 11,	135, 139
34-39, 43-44, 50, 135, 137	ובדיקה 40, 59, 62
בצוות 44, 51	-, סודיותם 2, 10, 16, 17,
דיון 39-40	20-21, 33, 57, 60

- ראו גם בדיקה, סודיותה; חוות דעת; ילד, טובתו כמטרת הבדיקה
- חונך, ראו סומך/חונך
- חוק 11, 40, 69, 77, 78-81
- אימוץ ילדים 70, 72, 78, 81, 85-87, 92, 94-98, 115
- אמנת האג 79-80, 114
- בתי המשפט לענייני משפחה 66-68, 71, 116
- ההגנה על חוסים 110
- הטיפול באדם המפגר 110
- הטיפול בחולי נפש 72
- הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות 48, 70, 71, 72, 73, 78, 81, 83-85, 86 [הע' 53-54, 56-57], 88, 89, 93-94, 95, 96, 97, 98
- הנוער 27, 28, 42, 45, 48, 68, 69, 70, 71, 72, 78, 81, 82-83, 85, 86 [הע' 54-55, 56-57], 87-89, 90, 92, 93-94, 96, 97, 98, 111, 113
- יסוד: כבוד האדם וחירותו 72, 80, 87
- למניעת אלימות במשפחה 78, 88
- למניעת הטרדה מאיימת 88
- עבודת הנוער 82
- שיווי זכויות האישה 78, 83, 93
- שירותי הסעד 92, 110
- חזקת הגיל הרך 11, 84, 100, 122, 127, 128
- יישום החוקים ושילובם 81, 98
- סיכום, מסקנות והמלצות 40-43
- של בדיקת אינטראקציה 39
- חווה
- בדיקה כוללת רק את הנחוץ לחוות הדעת 12, 59, 102, 108
- בעיה שאינה מוגדרת בו 58
- בקשה לייעץ בחקירת מומחה אחר 63
- גבולותיו החיצוניים 60-63
- דיווח על פרטי השיחה עם קטינים 64
- הנחיות למומחה 99-103, 108-110
- הסכמה מדעת 56-57
- העברת חומרי-הגלם של הבדיקה 49-50, 63-64
- חובת דיווח במהלך עריכת הבדיקה 42, 57, 60, 93
- חוות דעת לעומת טיפול 56
- חוסר קשר קודם בין הבודק לנבדקים 10, 60-61
- כספים ותשלום 64-65, 74, 102-103, 108
- משמעות הזמן בחיי הנבדקים 11-12, 31, 59, 87, 98, 134, 137, 139
- סודיות 56, 57-58
- סמכות הבודק 56
- פניות הצדדים אחרי סיום התהליך 62
- צרכים של הילדים, המתגלים תוך כדי בדיקה 22
- שמירה על טובתם ועל כבודם של הנבדקים 58, 63
- תנאי הבדיקה 58-59

- והכנת תסקיר סעד 114
 וחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו
 81-80
 וחשיפת חומרי הבדיקה 64
 ומטפל לעומת מומחה בודק 60
 וקשיי הבדיקה 21
 ושיירותי הרווחה 112-113, 116
 זיקת ההורה אליו 76, 81,
 116-115
 זכותו לגדול אצל הוריו 80
 - להשתתף בהחלטה על עתידו
 21, 77, 101
 - לרשת את הוריו הביולוגיים
 95, 97-98
 חזקת הגיל הרך 11, 84, 100,
 122, 127, 128
 טובתו, זכויותיו ומערכת המשפט
 (דיני הילד) 5, 48, 55, 58,
 60-61, 68, 70, 76, 77-78, 79,
 80, 81, 104, 108, 113, 114,
 127, 139
 - וניגוד עניינים עם ההורה 9,
 57, 58, 60-61, 71-72
 - כמטרת הבדיקה 4, 14, 16,
 17, 20, 31, 31, 58, 63, 120, 134
 'ידיד לילד' 48, 88
 יוזם התערבות משפטית 89
 יכולת הפרדה 23
 מעמדו וייצוגו בבית המשפט
 33-34, 46, 47, 67, 70-72, 77,
 83
 קטין נזקק 13, 42, 82, 88,
 89-90, 93, 114, 130
 רגשי אחריות ומחויבות 23
 שיתופו במשוב 33-34
- ראו גם מומחה, הכרת החוק; משפט,
 מסגרות, מערכות ושיטה; סעד,
 פקיד
 חזקת הגיל הרך, ראו חוק, חזקת הגיל
 הרך
 טיפול 101
 בשיירותי הרווחה 110-111,
 112-113, 115, 130
 ואימוץ 116
 והכנת תסקיר סעד 114
 והליך משפטי 67, 68, 81,
 82-83, 86, 87, 88, 90, 92-93,
 99, 116
 חוק, הטיפול באדם המפגר 110
 - הטיפול בחולי נפש 72
 ראו גם בדיקה, לעומת טיפול;
 חוזה, חוות דעת לעומת טיפול
 ליד, קטין
 אחריות המדינה ל- 5
 בסיכון, גורמי סיכון 20
 בעל צרכים מיוחדים 22
 גילוי צרכיו אגב הבדיקה 61
 דמות ההורה 23
 הגנות גרסיביות 22-23
 הוצאתו מרשות הוריו 8, 21,
 22, 23, 28, 32, 33, 34, 37,
 41-42, 48, 58, 82-83, 87,
 88, 92, 93-98, 97, 111, 113,
 115-116, 129, 130, 134
 "הילד הטוב" 8, 22
 הימנעות מלהביע דעה 21, 22,
 126
 התחשבות בו 58

- היצמדות לכתב המינורי 31, 41, 42, 58
 הנחיות למומחה 99-103,
 108-110
 הצגת הרקע והידע המקצועי
 שלו 36, 53
 ויחידת הסיוע ליד בתי המשפט
 לענייני משפחה 68
 ויישום המלצותיו 41
 ומזמין חוות-הדעת 2, 5, 14-15,
 42, 73-74, 118, 128
 ועבודת הטיפול, והנבדק לעומת
 המטופל 3, 5, 9-10, 16, 41,
 56, 57, 58, 59, 60-61, 64
 ושירותי הרווחה 49, 112, 116
 ייעוץ, בחקירת מומחה אחר 63
 – וייצוג משפטי לו 49
 מעמדו ומינוריו 8, 58, 59, 64,
 73-75, 79, 92, 99, 118, 119,
 124
 מיומנויותיו 1, 4, 5, 8, 9, 11,
 13, 15, 16, 32, 36, 45-46, 53,
 105, 117, 119
 נְטָאי ודעה קדומה 10, 16, 32,
 43, 60, 62
 סגנון כתיבה 44
 עמיתים, המשך ברור בידי מומחה
 אחר 41, 42, 63
 – היעזרות והתייעצות 9, 11,
 30, 32, 35, 40, 42, 43-44,
 50-51, 105, 127
 – עבודת צוות, מומחים נוספים
 9, 27, 30, 31-32, 37, 40, 44,
 50, 53, 55, 62, 120, 121, 123,
 131
- ראו גם אימוץ; אמנת האג; אמנת
 האומות המאוחדות בדבר זכויות
 הילד; בדיקה, של ילדים; חוזה,
 הסכמה מדעת; חוק, חזקת הגיל
 הרך; משפחות קלט וחירום
 מבחנים, אבחונים 2, 21-23, 24,
 25, 68
 התייחסות אליהם בחקירת העד
 54-55
 מבחני אישיות 127
 פסיכודיאגנוסטיים 7, 11, 19,
 31, 32, 53, 54, 61, 100, 104,
 105, 121, 126, 132
 פסיכולוגיים 99, 104, 122, 132,
 135
 פסיכיאטריים 7, 11, 14, 15, 19,
 31, 38-39, 99, 104, 105, 116
 ריאיון קליני 54, 134
 תרשומת, חומר גלם של- 49,
 63, 64
 ראו גם בדיקה, תצפית קלינית;
 שירותי ועובדי הרווחה, מיון
 ואבחון
 מומחה ותפקודו 68, 118
 בדיקת מהלכיו מחדש לפני הגשת
 חוות הדעת 33
 – עבודתו לאור חומרי הגלם של
 הבדיקה 63-64
 – עצמו 4, 9
 הכרת החוק ומערכות המשפט 8,
 46, 48-49, 66, 98
 העברה, העברה נגדית 5, 9, 20,
 32, 120
 132, 133, 134, 135-136, 137

- פסיכואנליטי 99
משפחות קלט וחירום 96-97, 116
משפט, מסגרות, מערכות ושיטה 1,
37, 46-48, 50, 62, 84, 132
בית דין, דרוזי 66, 69, 81
-, נוצרי 66, 69, 81
-, רבני 46-47, 66, 69-71,
81, 114
-, (ה)רבני הגדול 66, 69
-, שרעי 66, 69, 81
בית המשפט, הגבוה לצדק
(בג"ץ) 69
-, המחוזי 47, 66, 67, 68, 69
-, העליון 47, 66, 67, 70
בית משפט השלום 48, 78
-, לענייני משפחה 13, 46-47,
66-68, 70, 74, 78, 81, 99,
104, 111, 116, 138
-, לנוער 13, 47, 49, 66,
68-69, 70, 78, 113, 124, 128,
138
ההליך המשפטי (תובענה) 71-
73
הוועדה לבחינת עקרונות יסוד
בתחום הילד והמשפט (ועדת
רוטלוי) 72, 76-77, 113
היועץ המשפטי לממשלה 72-
73, 79, 80, 89, 92, 104
הכרת המערכות 8
הליך בין בני משפחה 66-67
הפנייה לבדיקה, הזמנת חוות
דעת 5, 8, 13, 56, 73-74
יחידת הסיוע ליד בתי המשפט
לענייני משפחה 47-48, 50,
67, 77, 78, 92, 116-117
- שאינם שותפים לחוות הדעת
35, 49, 63
קבלת דיווח על יישום המלצותיו
ותוצאותיהן 138
קשר עם הנבדקים לאחר מתן חוות
הדעת 62-63, 138
שינוי המלצות 96
תפקודו, נאמנותו והזדהויותיו
4-5, 8-9, 14, 22, 25-27, 28,
31, 55, 58, 60-61, 62, 63, 64,
77, 133
תשלום בעבור עבודתו 64-65,
74, 102-103, 108
ראו גם בדיקה; חווה; עדות
המומחה בבית המשפט
מוסדות מנהליים ותפקידיהם 48,
ראו גם שירותי ועובדי הרווחה
15, 21, 37
אבחוני, תפקודו בבית המשפט 2
אינטגרציה של- 43
השלמתו ואימותו 30-31, 102,
108
חלקי 28, 42
טיבו בהתאם לזמן הבדיקה 59
לחוק האימוץ 115
לתסקיר 114
מהבדיקות ומחוות הדעת, הצגתו
והעברתו 4, 16, 21, 49-50,
61, 63-64
מטיפול או מבדיקה 60
עדכון 50
משירותי הרווחה 49, 117
ראו גם בדיקה, של אינטראקציה;
-, תצפית קלינית
מרכז זיגמונד פרויד לחקר

- עילות התביעה/ההתערבות 76, 98, 96, 95, 94, 89, 87-81, 78
- ערכי יסוד בשיטת המשפט ומגמות בפסיקה 81-80, 78-75
- ערעור וערכאותיו 65, 47, 22, 69, 67, 66
- פרקליטות המדינה 72
- תקנות לעניין מינוי מומחים -73
- 74
- תשלום בעבור חוות הדעת 64, 74, 65
- ראו גם אמנת האג; חוות דעת, משקלה בפסיקה; חוק; סעד, פקיד סעד לסדרי הדין; עדות המומחה בבית המשפט, חקירת העד
- משרד העבודה והרווחה 99, 73-72
- היועץ המשפטי 115
- השירות לרווחת הפרט 116
- ראו גם אימוץ, השירות למען הילד
- סודיות
- בדיקה 2, 10, 16, 17, 20-21, 130, 120
- ופקיד סעד לחוק האימוץ 115
- חוזה 58-57
- חמרי גלם 64
- חיסיון לפי חוק האימוץ 97
- מתאם הורי 93
- תסקיר סעד 114
- עדות המומחה, פרטי מידע חסויים 125, 50
- פסיקת בית המשפט 138
- ראו גם שירותי הרווחה, מתאם הורי
- סומך/חונך 130, 113, 112, 87, 17
- סעד 111
- חירום 97-96
- פקיד סעד, לחוק האימוץ 13, 116-115, 98, 97, 89
- , לחוק הנוער 48, 47, 13, 57, 82, 83, 88, 89, 90, 91, 94
- 130, 114, 113, 110
- , לסדרי הדין 89, 50, 48, 13, 124, 114, 110, 92
- רשות 94-93
- תסקיר 92, 71, 70, 68, 16, 13, 94, 119, 118, 115, 114, 102, 94
- 136, 129, 128, 124
- ראו גם חוק, שירותי הסעד; שירותי ועובדי חברה וקהילה
- עדות המומחה בבית המשפט 2-1, 74, 55-51, 45, 43, 35
- הכנה לה 51-46
- הכנות אחרונות לקראתה, ארגון החומר שבתיק ושליטה בו 50-49
- , ביקור מראש בבית משפט מהסוג שהעדות תשמע בו 50
- , עדכון החומר 50
- , שמירת סודיות פרטי מידע חסויים 125, 50
- הצהרת העדות 43-42
- הצהרת עדות וחתימה 43-42
- ועובדות והתרחשויות חדשות מאז הגשת חוות הדעת 55
- חקירת העד בבית המשפט 2, 1, 47, 46-45, 43, 40, 35, 33, 3
- 48, 49, 50-55, 57, 62, 63, 64

- קטין, ראו ילד 103, 74, 73
- רווחה, ראו שירותי ועובדי הרווחה – תקנות 73
- רווחה 45
- מעורבותו האישית 9-8, 5-4
- ועמדותיו 9-8, 5-4
- נוסח העדות 55, 54, 53, 48
- 108
- סירוב להעיד 15
- על חוות דעת שנתן לערכאה
- אחרת 49
- קונפליקט עם מערכת המשפט 4-3, 2-1
- ראו גם חוות דעת, כראיה משפטית וכעדות
- עובד סוציאלי, ראו שירותי ועובדי רווחה
- עורכי דין 51, 16
- החרפת תהליכי גירושין או מיתונם 128, 127, 124, 123
- והליך החקירה 50, 47, 45
- ויחידת הסיוע שליד בית המשפט 116
- וייצוג קטינים 72, 68
- מפנים לבדיקה 118, 63, 13
- מתאם הורי 93
- ראו גם עדות המומחה, חקירת העד ערכאות, ראו משפט, מסגרות, מערכות ושיטה
- פנימייה, ראו ילד, הוצאתו מרשות הוריו
- צו, ראו אימוץ, צו אימוץ; הורים, צו הגנה, מניעת הטרדה, השגחה
- קטין, ראו ילד 103, 74, 73
- רווחה, ראו שירותי ועובדי הרווחה
- שירותי ועובדי חברה וקהילה, רווחה/סעד 29, 19, 16, 15, 14, 11, 8
- 31, 37, 48, 51, 57, 62, 68, 86
- 92, 93, 99, 110, 114, 116, 129
- 130, 131, 135
- אבחון ומיון 113, 111
- גישה 124, 116, 93, 68
- הפסיכיאטר המחוזי 57
- השירות לילד ולנוער 113
- השירות למען הילד 110
- ואימוץ 116
- והבדיקה 31
- והמלצות חוות הדעת 41-42,
- 117
- וחוק הנוער 87, 82
- וחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו 80
- וטיפול 110
- ועדת תכנון, טיפול והערכה (ועדת החלטה) 130, 115, 112
- וקבלת חומר מהבדיקה 61
- טיפול בפרט ובמשפחה 110,
- 111, 113
- יועץ משפטי 50
- ייעוץ בחיי נישואין 111
- מועדונית משפחתית, מעון רב-תכליתי 113, 112
- מחלקה לשירותים חברתיים, לשכת הרווחה 110-111, 113, 115,
- 134, 135
- מתאם הורי 92-93

תקנון העבודה הסוציאלית 113
 תשלום בעבור בדיקות 64, 65
 ראו גם ילד, 'ידיד לילד'; משפט,
 יחידת הסיוע ליד בית המשפט
 לענייני משפחה; משרד העבודה
 והרווחה; סעד

מפנים לבדיקה 5, 8, 13, 36,
 116, 117, 128, 130
 עבודה קהילתית 111
 קציני מבחן 110
 שירותי חינוכי 113, 114
 שירותי טיפול בקהילה 113,
 129, 130